

Aziatische hoornaars

Figuur 1: *Vespa velutina* ssp. *nigrithorax*

Door menselijk toedoen zijn er al heel wat soorten insecten in onze streken terechtgekomen, die er eigenlijk niet thuishoren. Door toenemende handel in hout, houten meubelen en allerlei tuinheesters zijn ook insectensoorten verspreid die hier eerder niet voorkwamen. Er zijn legio voorbeelden en ik noem er enkele: Aziatische boktorren in heesterkwekerijen in Boskoop (Ned.), Cyprus-snuitkevers in geheel België en Nederland op Leylandiconiferen, de fraaie wants *Leptoglossus occidentalis* op diverse waardplanten, enkele grote snuitkeversoorten van het genus *Otiorhynchus* op diverse heesters. Al deze soorten kunnen zich hier inmiddels handhaven door het iets opgewarmde klimaat. Ook zonder direct menselijk handelen schuiven zo veel soorten op naar het Noorden. Veel van die invasieve soorten zijn schadelijk en niet zo welkom. Met alle kennis en middelen worden de boktorren en *Otiorhynchus*-snuitkevers aangepakt, omdat de commerciële belangen van heesterkwekers groot zijn. Of die bestrijdingsacties ook succesvol zullen blijken te zijn moeten we afwachten. Je kunt het de insecten niet kwalijk nemen dat ze gebruik maken van gemakkelijk te vinden waardplanten, die zeer geschikt zijn voor hun voortplanting. Om sommige soorten kevers te bestrijden zijn in een omtrek van enkele honderden meters alle bomen en struiken gekapt rond een vindplaats van keverlarven. Het valt te betwijfelen of dit zal werken. De experts zullen toch ook wel weten dat de meeste kevers zeer goede vliegers zijn en zich zo gemakkelijk verspreiden. Dat geldt niet voor snuitkevers van het genus *Otiorhynchus*, want die kunnen niet vliegen.

Franse onderzoekers veronderstellen dat in 2004 met een uit Azië afkomstig schip dat keramische handelswaar afleverde, de Aziatische hoornaar (*Vespa velutina*) meekwam als verstekeling. De spullen werden gelost in een Zuid-Franse haven. Ze waren bestemd voor een Franse bonsaikweker en het betrof Chinees porselein uit de provincie Yunnan. In de verpakking daarvan waren zeer vermoedelijk overwinterende bevruchte hoornaar-koninginnen aanwezig, maar geheel zeker is dit niet. Het blijft slechts een hypothese. Vanaf het jaar 2006 was er in de regio Bordeaux een gestage uitbreiding te zien van deze uitheemse soort. In 2009 telde men minstens 1100 nesten. Ze zijn inmiddels ook recent Noordelijker aangetroffen, zelfs al in de buurt van Parijs.

Het is zoals veel andere uitheemse soorten een insect dat het hier goed doet, maar het is geen goede aanvulling op onze fauna, die op wespengebied voldoende geschikte verwanten heeft. Wij kennen hier diverse wespensoorten met een vergelijkbaar levenspatroon.

Deze soort betreft één van de ondersoorten van de Aziatische hoornaar. Men onderscheidt er een stuk of zeven. Dit is *Vespa velutina* ssp. *nigrithorax*, dus een hoornaar met een zwart borststuk. De meest verwante soorten zijn de gewone hoornaar (*Vespa crabro*) en de Oosterse hoornaar (*Vespa orientalis*). Die laatste leeft overigens in Europa alleen in het zuidoostelijk deel, dus in Turkije, Griekenland en omstreken. In de rest van de Balkan en Italië worden er ook wel waargenomen, maar relatief weinig.

Figuur 2: mannetje *Vespa crabro*

Figuur 3: werkster *Vespa velutina*

Figuur 4: werkster *Vespa velutina*

Vooralsnog wordt de Aziatische hoornaar in Europa alleen in Frankrijk gevonden, maar de opmars naar het noorden lijkt begonnen.

De Aziatische hoornaar zou volgens sommigen zeer groot zijn, maar men overdrijft graag met dit soort dingen, zeker als er mogelijk iets van gevaar te duchten is. De werksters zijn tussen 25 en 30 mm lang; de koninginnen iets groter (40 mm) en vergelijkbaar met onze inheemse hoornaar (35 mm). Ze hebben wel een andere kleurtekening, die op foto's (fig. 2, 3 en 4) het best te zien is. Het normale leefgebied van de Aziatische hoornaar is Zuidoost-Azië. Ze komen voor in Noord-India, Bhutan, Myanmar, Thailand, Laos, Vietnam, het zuidoosten van China, Taiwan en de Indonesische archipel.

Deze hoornaarsoort heeft zwarte dijen en schenen en gele tarsen en dat is geheel anders dan bij onze eigen hoornaar. Ook de roodbruine kleur op de thorax ontbreekt en het vlekken- en bandenpatroon op het achterlijf is erg verschillend. De Aziatische hoornaar leefde in de buurt van Bordeaux aanvankelijk in wijngaarden en dat is logisch want die zijn daar erg veel. De normale biotoop is een bosrijke omgeving. Het nest hangt meestal vrij aan de tak van een boom en dat kan vrij hoog zijn (fig. 5). De nesten zijn gigantisch groot, vele malen groter dan die van onze wespen en hoornaars. Ze zijn dikwijls bolvormig (fig. 9) en variëren van 30 tot 100 cm doorsnede/diepte. De nesten van groter formaat zijn meestal meer langwerpige. Zo'n nest bestaat uit vele duizenden exemplaren. In het nest moeten dus ook veel larven gevoed worden.

De larven van deze en alle verwante wespensoorten krijgen uitsluitend dierlijke eiwitten te eten. Dat zijn dikwijls delen van insecten: het borststuk, waarin alle spieren zich bevinden. De rest van het insect wordt niet gebruikt. Het voedsel voor de larven kan ook bestaan uit vlees van zoogdieren of vogels en dan liefst van verse kadavers.

Figuur 5: hoornaarnest in populier (*V. velutina*)

De opbouw van het nest is gelijk aan die van de kleinere wespen en de gewone hoornaar. Het nest zelf wordt geheel gemaakt van gekauwde planten- en houtvezels. Ze produceren zo een soort papier-maché en dat is sterk genoeg om een dergelijk groot bouwsel in tact te houden, zelfs als het een tijdlang regent. Aan de buitenkant worden diverse lagen over elkaar aangebracht. Dat geeft een goede isolatie. Aan de onderzijde zit de vliegopening (fig. 6). Binnenin hangen de raten, horizontaal boven elkaar aan een soort middenstang met voldoende ruimte ertussen om er te kunnen lopen. Alleen aan de onderzijde zitten de cellen met larven.

De larven (fig. 7) zijn voor de volwassen hoornaars ook belangrijk als voedselbron. Ze scheiden een suikerrijk afvalproduct af dat tevens voorzien is van diverse andere stoffen, die het tot een compleet voedsel maken voor de adulte dieren. Zodra dit aanbod door krimp van het broednest in het najaar terugloopt, gaan wespen op zoek naar andere suikerbronnen zoals nectar van bloemen en suikers van vruchten, die ze dan aanvreten en zo flink wat schade kunnen veroorzaken. De Oosterse hoornaar rooft ook graag honing uit bijenkasten en bij massale aanvallen kan de gehele kast geplunderd worden. Om die reden zetten imkers wel roosters voor de vliegopening, zoals op figuur 8 nog net te zien is.

Figuur 6: wakers bij de nestingang (*V. velutina*)

Figuur 7: verzorging van larven (*V. velutina*)

Als er honingbijenvolken in de buurt leven, zijn die een gemakkelijke prooi en in korte tijd kunnen de hoornaars een volledig volk decimeren. Ze kunnen tot wel 5000 exemplaren per dag wegvangen.

Figuur 8: jagende Aziat. hoornaar voor bijenkast

De prooi wordt door de hoornaars vliegend opgewacht (fig. 8). Zodra een bij gaat foerageren en van de vliegplank vertrekt wordt deze door de hoornaar gegrepen. Ze zijn voor honingbijen dus erg schadelijk. De hoornaars zijn voor mensen nauwelijks agressief. Ze zijn alleen zeer attent in de buurt van het nest. In Frankrijk wordt deze hoornaar vanwege de schade dikwijls bestreden en dat moet je dus erg goed plannen, want een nest uit een boom halen zal een massale aanval uitlokken. Een goed imkerspak is dus wel een noodzakelijk attribuut, samen met een sluitende kap en stevige handschoenen. Ook andere hulpmiddelen zijn nodig want de nesten kunnen wel tot 15 meter hoogte zitten. Hulp van de brandweer is dan aangewezen om er op een risicovrije wijze bij te kunnen komen. Voor de bestrijding zijn diverse methoden denkbaar, merendeels vergelijkbaar met bestrijding van de gewone wespensoorten. Als het nest verwijderd is wordt soms geadviseerd het in water onder te dompelen gedurende enige tijd om de aanwezige hoornaars en het broed te doden. De Aziatische hoornaar vangt naast honingbijen ook solitaire bijen en hommels. Ook andere wespen en vliegen zijn voor de hoornaar niet veilig.

Dat zijn allemaal bestuivende insecten en de invloed van enkele grote volken van deze hoornaar op het ecosysteem in hun buurt kan daarom vrij groot zijn. Ook telers van gewassen die bestuiving door insecten nodig hebben zijn niet zo blij met deze grote wesp. Toch zou het bestrijden geen 'hot item' moeten zijn als de omgeving het aankan. Het is in de natuur nu eenmaal: eten en gegeten worden. De schade blijft dikwijls ook redelijk beperkt en dan is een heksenjacht op deze hoornaar ongewenst. Naar de ervaringen van de Franse imkers zijn de meeste bijenvolken aangevallen in stedelijke gebieden. Dat is wat in tegenstelling met de meer bosrijke biotoop die deze hoornaar het liefst heeft. In het buitengebied is de schade dus gemiddeld veel minder.

Nu rest de vraag hoe lang het nog zal duren voordat deze hoornaar zich in België en Nederland laat zien. De kans op uitbreiding van het leefgebied in West-Europa lijkt erg groot, gezien de zeer forse ontwikkeling gedurende slechts enkele jaren in Frankrijk. Sedert enkele jaren is er de bedreiging van de Kleine bijenkastkever (*Aethima tumida*), die gelukkig nog niet gerealiseerd is. Dit is er misschien een van iets andere aard, die plaatselijk veel overlast zou kunnen geven.

Albert de Wilde
ahw@ahw.me

December 2010.

Bronnen:

<http://abeille34.over-blog.com/article-30180779.html>

http://inpn.mnhn.fr/isb/servlet/ISBServlet?action=Espece&typeAction=10&pageReturn=ficheEspeceFiche.jsp&numero_taxon=433589

<http://www.inra.fr/opie-insectes/pdf/i143villemant-haxaire-streito.pdf>

<http://inpn.mnhn.fr/isb/infos/fr/articleVespa.jsp>

Foto's *Vespa velutina*: Jean Haxaire

Foto *Vespa crabro*: Albert de Wilde

Gepubliceerd in het Maandblad van de Vlaamse Imkersbond in maart 2011.

Tekst en foto's: © Albert de Wilde en Jean Haxaire

Figuur 9: bolvormig hoornaarnest (*V. velutina*)